

ABU ALI IBN SINO TA'LIMOTINING FALSAFIY QARASHLAR TAHLILI

Izzatullayeva Gavhar Normurotovna

BuxMTI, O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi.

E-mail: gavharizzatullayeva79@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Buyuk olim, mutafakkir Abu Ali ibn Sinoning, ta'limiga oid falsafiy qarashlari tahlil qilinadi. Uning ta'limotlarida asosiy e'tibor ma'naviy, axloqiy va intellektual tarbiyaga qaratilgan. Maqolada insonning tabiati, uning ruhiy holati ibn Sinoning qarashlari tizimida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim falsafasi, falsafiy qarashlar, bilimlarning ma'nosi, Abu Ali ibn Sino.

KIRISH

Abu Ali ibn Sino haqida eshitgan deyarli barha insonlar u kishini taniqli shifokor sifatida bilishadi. Ibn Sino mashhur faylasuf, tilshunos, ajoyib musiqa nazariyotchisi ham bo'lgan. Asarlarida jamiyat, axloq va bilim haqida so'z boradi. Uning pedagogikaga bo'lgan qarashlari, o'tmishdoshlari va zamondoshlari (Aristotel, Farobiy, Beruniy) asarlari bilan shakllangan va bizning davrimizda ham juda katta ahamiyatga ega. Avitsenna o'zining "Siyosat" risolasida ta'limning dolzarb muammolarini ko'rib chiqdi va "Tib qonunlari" asarida bolalarning to'g'ri jismoniy va ma'naviy tarbiyasi haqida bir necha bor eslatib o'tdi. Abu Ali ibn Sino zamonlarning rivojlanishi, shakllanishi uchun ezgulik, haqiqat, bilimlar mujassam bo'lish muhimligi xususida to'xtalib o'tgan. O'qitishning amaliy tajribasi Abu Ali ibn Sinoning tibbiyotga oid asarlaridan zamonaviy shifokorlar tomonidan hali ham tayyorgarlik jarayonida foydalanilayotganligi, pedagogik ishning natijasi uning tizimi bo'lgan deb taxmin qilish uchun barcha asoslarni beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqotning nazari va uslubiy asoslari taniqli mahalliy va xorijiy faylasuflar, dinshunoslarning asarlari va kontseptual g'oyalari bo'lib, tadqiqot jarayonida tarixiy, tizimli va qiyosiy tahlil usullardan foydalanilgan. Qiyosiy taqqoslash usuli falsafiy va diniy, ilmiy ilohiyotshunoslikning umumiy va chegara chiziqlarini aniqlashga imkon berdi.

MUHOKAMA

Ibn Sino falsafasining inson muammosi bo'yicha nazariy va mafkuraviy manbalari ma'naviy merosda va islomgacha bo'lgan madaniyat va sivilizatsiyaning

maktabi bo'la oldi. Ibn Sino davridan oldin ham, uning hayoti davrida ham fors-tojik madaniyati va ma'naviy hayoti doirasida zardushtiylik, monizm, mazdakizm, dahrizm, peripatetizm, tasavvuf kabi falsafiy maktablari va yo'nalishlar shakllanib, rivojlandi. Abu Ali Ibn Sino va uning izdoshlarining inson haqidagi falsafiy ta'limotini har tomonlama o'rganish yuqorida aytib o'tilgan falsafiy ta'limotlar va oqimlarning ta'siridan xoli bo'lishi mumkin emas edi.

Ibn Sinoning falsafiy qarashlarining shakllanishiga nafaqat ko'p millatli "Arab madaniyati", balki madaniy an'analar, uning o'tmishdoshlari - vatandoshlarining ta'limotlari ham katta ta'sir ko'rsatdi. Ularning kelib chiqishi qadimgi davrlarga - "Avesto" davriga borib taqaladi. Bundan tashqari, Ibn Sino o'z davrining farzandi sifatida o'zining tarixiy davridagi ijtimoiy munosabatlardan tashqarida bo'la olmadi. Uning ta'limoti va dunyoqarashining shakllanishi va rivojlanishi X-XI asrlarning ijtimoiy-tarixiy, ilmiy va madaniy sharoitlarining aksi edi. Biroq, Ibn Sinoning falsafiy ta'limoti va zardushtiylik, zurvanizm, mazdakizm, manixizm ta'limotlari o'rtasida har qanday bog'liqlik borligi haqida faylasuflarning qarashlari noaniq va ziddiyatli. Falsafa tarixchilari, Ibn Sinoning ta'limoti zardushtiylik bilan hech qanday aloqasi yo'qligini isbotladilar. Uning falsafiy merosida zardushtiylik haqida hech qanday ma'lumot va ko'rsatmalar mavjud emas, bu uning ta'limotining ikkinchisi bilan bog'liqligini ko'rsatishi mumkin. Mutafakkirning fikriga ko'ra, inson tabiatining asosi yashirin va ochiq qismlardan iborat. Inson ko'zidan yashiringan narsa aqlning kuchidir. Bu odamni harakat va harakatlarga undashga yordam beradigan aqlning imkoniyatlaridir. Olimning ta'kidlashicha, inson tanasi tabiatan moddiy, organlar va hujayralardan iborat, anatomiyani bilish tananing imkoniyatlarini va uning ichki tuzilishini bilishga yordam beradi va fiziologiyani bilish tashqi jismoniy dunyoni idrok etishni baholashga imkon beradi. Shunga qaramay, ongni va ma'naviy fazilatlarini yodda tutish kerak, chunki ular tanani harakatga undaydigan narsalardir. Ruh ustida doimiy ishlash kerak.

Ibn Sino dunyoqarashi allaqachon shakllangan mustaqil olim sifatida o'z davrining boshqa olimlari bilan ilmiy va falsafiy muammolar to'g'risida juda erta bahslashga boshladi. Ibn Sinoning dunyoqarashi bir qator asosiy manbalar asosida shakllangan. Abu Ali ibn Sinoning ilmiy va falsafiy dunyoqarashini shakllanishi aql va e'tiqod borasida Qur'on va Payg'ambarning hadislaridan olingan. Sababi bu olim entsiklopedist diniy matnlarning beqiyos biluvchisi edi. Umuman olganda, tojik tadqiqotchisi N. Saidov ta'kidlaganidek: "Abu Ali Ibn Sino o'zining falsafiy ta'limotida G'arb peripatetiklari, ayniqsa Arastu ta'limotiga amal qilgan". Ruh haqida dunyoning asosiy printsiplari sifatida, zamonaviy insonshunoslik yutuqlarini umumlashtirib, uni o'rta asrlardagi Sharqiy musulmon ijtimoiy-siyosiy va ma'naviy muhit ehtiyojlariga moslashtirdi.

Abu Ali ibn Sino Arastuning eng yorqin izdoshi bo'lib, o'zidan oldingi odamlarning ta'limotlarini tanqidiy tushungan. M.Rahimovning fikriga ko'ra: "U nafaqat "birinchi o'qituvchi" ta'limotini o'zlashtirishga, qayta tiklashga va tarqatishga, balki ushbu ta'limotni tanqidiy tushunishga va rivojlantirishga va uning ahamiyati, ta'siri buyuk salafi bilan tenglashishga muvaffaq bo'ldi." [8, 37].

N. Saidovning so'zlariga ko'ra: "Abu Ali Ibn Sino ilm-fan haqida gapirganda yunonlardan tashqari, qadimgi hind, qadimgi Xitoy falsafasi, Bobil va Eron falsafasini nazarda tutadi. Bu bilan Abu Ali Ibn Sino - falsafani nafaqat yunon tilidan, balki boshqa manbalardan, xususan, qadimgi hind, qadimgi Xitoy, Bobil va Erondan o'rganganligini anglatadi" [10, 35].

NATIJA

Avitsennaning fikriga ko'ra, insonning aqliy qobiliyatini uch guruhga bo'lish mumkin. Birinchi guruh odamlarga ham, o'simliklarga ham xos bo'lgan vegetativ qobiliyatlar uchun javobgardir. Bu qobiliyatlar shaxsning omon qolishi, ovqatlanishi va ko'payishi uchun javobgardir. Ikkinchi guruhga hayvonlarni o'simliklardan va odamlarni hayvonlardan ajratib turadigan qobiliyatlar kiradi. Odamlarning tashqi ta'sirga bo'lgan munosabati hayvonot dunyosiga o'xshaydi. Ushbu reaksiyalar g'azab, q o'rquvni keltirib chiqaradigan hodisani jalb qilish yoki qaytarish uchun javob beradi. Ularning orasida olim motivatsiyani kiritdi, bu instinktiv reaksiya va ratsional harakatdan iborat bo'lib, tirik mavjudotga faoliyatni boshlashga yoki harakatlardan qochishga imkon beradi. Ko'rish, eshitish, hidlarni, ta'mlarni, teginish qobiliyatlarini farqlash qobiliyatidan iborat idrok. Olim shuningdek, ichki qobiliyatlarni ajratib ko'rsatdi: inson xotirasi, tasavvur va reflekslar. Ibn Sino, ular odamni xatti-harakatlarning amaliy turiga (amaliy intellekt) va atrofdagi voqelikni bilishga (tafakkur intellekti) yo'naltiradi, deb hisoblaydi. Abu Ali ibn Sinoning ta'limotiga ko'ra, barcha qobiliyatlar inson ruhining funktsiyalari bilan bog'liq bo'lib, u moddiy emas va tananing moddasidan farq qiladi.

XULOSA

Abu Ali ibn Sinoning ta'lim sohasidagi falsafiy qarashlari bugungi kunda ham dolzarbdir. Ular ta'limning klassik bo'lmagan ratsional falsafasida aks ettirilgan [4], bu o'quvchiga individual yondashuvni, uning ijodiy printsiplarini rivojlantirishni, doimiy shaxsiy o'sish uchun individual qobiliyatlarni taklif qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Aziz Qayumov. //Abu Rayhon Beruniy. Abu Ali ibn Sino// Toshkent, 1987.
2. Ibn Sino portreti, T., 1957.
3. Xayrullaev M.,// Uyg'onish davri va Sharq mutafakkiri, //T., 1971.

4. Irisov A.,// Abu Ali ibn Sino, // T., 1980.
5. Abu Ali ibn Sino tug'ilgan kunining 1000 yilligiga, t o'plam, T., 1980.
6. Otabekov Yu. O., Hamidullin Sh.H., //Abu Ali ibn Sinoning ilmiy asoslangan haykal obrazini yaratish, //T., 1980.
7. Majidov N. M., Halimova X. M., Majidova Yo. N., //Abu Ali ibn Sino nevrologiyasi, //T., 2002.
8. Boltaev M. N.,// Abu Ali ibn Sina velikiy mislitel', uchyoniy-ensiklopedist srednevekovogo Vostoka. //Moskva, 2002.
9. Smirnova-Rakitina V., //Avisenna. Jizn' zamechatel'nix lyudey. Moskva, //1958.
10. Djumaev V. K., //Xirurgiya Abu Ali ibn Sini i yeyo istoricheskie istoki, //T., 1965.